

a aby se stal jak střediskem pro dějiny balkánských Slovanů, jakým de facto svou vnitřní hodnotou je, tak zároveň i reprezentačním bodem. Vyslovil se v tom směru ku př. dubrovnický historik Dr. Lujo knez Vojnović jednak ve své práci: Dubrovnik, jedna istorijska šetnja (Bělehrad 1907) a nejnověji v nadšené zprávě o Gelčicově práci v záhřebském Savremeniku 1911, str. 470, aby byl zřízen výstavní sál, kde by byly vystaveny nejvýznamnější dokumenty slávy i pádu republiky, pergamenové listiny nejstarší doby, úmluvy, autografy, miniatury, jako ku př. listy a diplomy tureckých císařů, bosenských a srbských králů, maďarských a sedmihradských knížat, Skanderbega, benátské republiky, případně mince, pečete, knihy dubrovnických autorů atd. Dále se ozývají hlasy, aby dubrovnický archiv vydával po vzoru Vjesniku Zemaljskog Arkiva v Záhřebě, redigovaném vzorným způsobem řed. Dr. Bojničićem, svůj vlastní „Glasnik Dubrovačkog Državnog Arhiva“. Gelčić sám měl něco podobného na mysli, když r. 1881 počal vydávati: Biblioteca storica della Dalmazie, která však pro nedostatek pramenů zanikla. K realizaci těchto plánů scházejí nyní jen peníze. Podá-li vláda přátelům archivu pomocnou ruku, vydá dubrovnický archiv jistě v krátké době mnoho bohatých plodů.

Dr. Jos. Volf.

Obál Béla Dr., *Die Religionspolitik in Ungarn nach dem Westfälischen Frieden während der Regierung Leopold I.* Halle a. S., 1910, 8°, str. 240.

Kniha Dr. Obála, profesora na evangelické theologické akademii v Prešově, jest psána s hlediska maďarsko-národního, jako tomu bylo i u první jeho práce: Franz Rákóczy II. und sein Freiheitskampf im Lichte der ungarischen Geschichte (1906). Autor se pokouší provést na základě obširných literárních dokladů důkaz, že dějiny vlády Leopolda I. jsou pouze bojem maďarské národnosti proti habsburským absolutistickým snahám ve Vídni, při čemž se náboženská a národnostní politika v Uhrách líčí ve světle, pokud možná, příznivém. Příslušenství autorovo k maďarské národnosti a k evangelické víře se snad až na ujmu vědeckosti knihy při každé příležitosti příliš uplatňuje, takže můžeme nazvati knihu apologií maďarské politiky za Leopolda I. V první části líčí Obál povšechný politický stav v Uhrách v 17. stol. a vystihuje v krátkých, ale dobře provedených rysech význam Sedmihradského knížectví a jeho panovníků pro politickou a náboženskou svobodu, již tito i v Uhrách účinně a prozíravě podporovali. Odpor evangelíků v Uhrách vzbudil hlavně 22. článek říšského sněmu prešpurského z r. 1604, v němž obnovoval císař Rudolf II. veškerá privilegia katolíků. Z toho vznikly boje, v nichž znamená protestantismus vždy stranu národní, a v nichž stály Sedmihrady vždy po boku nepřátel císařských. Průběhem těchto zápasů mezi katolicko-vídeňskou a evangelicko-maďarskou stranou došlo k několika úmluvám, z nichž nejdůležitější byly mír Vídeňský z 26. září 1606, inartikulovaný na sněmu r. 1608, Mikulovský z 31. pros. 1621 a Linecký z 16. pros. 1645, inartikulovaný jako V. článek na říšském sněmu r. 1647. Tyto smlouvy staly se základem k vývoji maďarského protestantismu. Zvláště důležitý jest v tomto směru mír linecký; praví se tu, že všichni obyvatelé země, ať patří kterýmukoli třídám společen-

ským a ať bydlí v městech, vsích, pohraničních místech nebo na pozemcích dominikálních, mají míti právo svobodného provozování svého náboženství a svobodného užívání kostelů, zvonů a hřbitovů, a nikomu že nemá býti pod nějakou záminkou vykonávání jeho náboženských zvyklostí zabraňováno. Tento slavný majestát byl mnohem jasněji a zřetelněji koncipován než majestát český, avšak přes jeho jasné znění došlo později přece k nepříznivému výkladu, když katolíci nabyli moci. Nebylo tu již oněch silných osobností, které příznivé úmluvy vynutily. Jiří Rákóczy bažil sice po moci, jako jeho předchůdci, ale nedostávalo se mu jejich síly. Drabík mu sice sliboval velikou slávu ve svých proroctvích, které Komenský dosti pozměněné k tisku upravoval, avšak k nějaké akci pod vlivem těchto chiliastických fantasií nedošlo. Obál tu čerpá hlavně z prací Kvačalových; u nás psal již dříve na základě maďarských pramenů o významu Jiřího Rákóczyho v několika studiích známý komeniolog Josef Šmaha. Do značné míry nejasná a i nepřesná jest tu následující věta: „Namentlich unter den böhmisch-mährischen Brüdern fanden sich viele, die nachdem sie durch den Westfälischen Frieden aus ihrer eigenen Heimat vertrieben und teilweise nach Ungarn gezogen waren, in glühender Phantasie Rache am Hause Habsburg geradezu erlebten; so fanden sie Ersatz für Kampf und Sieg wider den Erzfeind, die ihnen im Leben versagt waren.“ Mír Vestfalský zničil sice zcela naděje českých exulantů, avšak z vlasti jich nevypudil; byliť ji již dávno opustili, a k nové emigraci došlo teprve r. 1650, když arcibiskup pražský přísným způsobem rekatolisaci Čech prováděl. Pravdou jest sice, že Drabík viděl v papežství a v rodě habsburském největší nepřátele pravé církve, avšak tato „pravá“ církev nebyla mu církev protestantská, jak Obál míní, nýbrž církev bratrská a to ještě dosti pozměněná. Drabík i Komenský jeví se nám více jako snílkové či špatní politikové než proroci. Drabík viděl z počátku spasitele exulantů ve Švédech, později v sedmihradských knížatech. Prorokoval, že se stanou králi uherskými, a chtěl již r. 1645 Jiřího Rákóczyho I. za uherského krále korunovati; potom upíral své naděje na jeho prvorozeného syna Zikmunda Rákóczyho a po jeho smrti na druhorozeného Jiřího Rákóczyho II. Protiovník Drabíkův Pavel Vetterin stropil si z těchto proroctví, plných rozporů a politických naivností, veliký posměch ve své Trojí průbě. Také Komenský byl přesvědčen, že Bůh vyvolil maďarský národ a zvláště rod Rákóczyů k tomu, aby osvobodili křesťanstvo od jha papežského a habsburského, a projevil toto své mínění ve dvou spisech (Sermo secretus Nathanis (= Comenii) ad Davidem (= Sigm. Rákóczy); Gentis felicitas, věn. Jiřímu Rákóczymu). Ač Alsted a Bisterfeld, vychovatelé Zikmunda a Jiřího II., byli také chiliasty, přece neměla tato proroctví naprosto žádného pozitivního vlivu na jejich politiku, což bylo hlavní zásluhou moudré jejich matky Zuzanny Lorantfy. Pro morální povahu Drabíkových proroctví dovolává se Obál výroku součastníka té doby, hrab. Mikuláše Bercsényho, jenž se takto o Drabíkovi vyjádřil: „Es ist schwer zu sagen, ob Drabík seine Träume selbst erlogen hat, oder ob er von seinen Träumen nur belogen worden ist. Bezeichnend aber für seinen persönlichen Wert sei, daß er nur im Traume

vernünftig war“ (v. Thaly, Studien, str. 89). Potom líčí autor švédské a turecké války, oslabení Rakouska a bitvu u Sv. Gottharda r. 1664 a její následky. V pravnuku hrdiny szigetvárskeho, v bánu chorvatském Mikuláši Zrinyim dostává se národní straně uherské statečný vůdce. Při líčení poměrů uherských a habsburské politiky čerpá autor hojně z letákové literatury z 2. pol. 17. stol., která jest sice neobyčejně výmluvná, ale přece jen nekritická a nespolehlivá, poněvadž jest obyčejně stranicky zabarvená. Jest to hlavně leták: Curieuse-Staats-Mercurius z r. 1684, jehož autor se skryl pod pseudonymem: Fridericus Sincerus. Poměry politické i náboženské vykazují ovšem mnoho styčných bodů s politikou Leopoldovou v Čechách. Stesky na reformaci, z Vídně prováděnou a na jesuitské praktiky, dále nářky a stížnosti na útisky, kterými se celé hnutí protestantské mělo zdolati, jsou podobné, jaké byly v letákové literatuře líčeny se strany českých evangelíků a českých bratrů.

V druhé části podává Obál charakteristiku nepřátelských stran a jejich číselné poměry. Katolicismus znamená absolutismus, a protestantismus maďarské národní hnutí. Rozvoj a vybudování církevní organizace protestantské nastalo po míru Vídeňském r. 1606. Pokusy Vídně, rozdvajiti evangelíky na luterány, t. j. Němce a na kalvíny či „maďarskou víru“, a potom je proti sobě štváti, se nepodařily. Při míru Vestfálském učiněn pokus, vzíti uherské náboženské poměry za vzor pro poměry v říši, k čemuž ovšem nedošlo. Odpor, který po zrušení Linecké smlouvy povstal, jest zcela přirozený, a autor snaží se charakterisovati jednání císařského dvora jako hrubé porušení ústavy, poněvadž si ve Vídni mezinárodní smlouvu zcela libovolně vykládali. Akce Uhrů, která následovala, jest proto namířena proti porušení právních smluv, a proto nemůže toto vyhledávání spravedlnosti a hájení starých mezinárodních smluv býti považováno za „rebellii“, aspoň ne s evropského hlediska. Zde jest vrchol dedukcí autorových. V kulturním ohledu byla tato oposice velice vyspělá, a její řečníci byli na sněmích obávaní a nebezpeční protivníci a obhájcové starých práv. Politika Habsburků směřovala k tomu, obsaditi nejvyšší úřednická místa katolíky; byl mezi nimi i zemský soudce Frant. Nadasdy, r. 1671 popravený, jenž pokatolil na 40.000 protestantů na svých panstvích. Podobně působili ve prospěch katolicismu jesuité a jiné řády. Činili tak pouze na základě moci vídeňského dvoru, vysokého kleru a katolických pánů v zemi, nemajíce žádné právní opory v ústavě uherské, jak oposice hlásala, kdežto protestanté stáli na právní půdě a na závazcích, daných jim říšskými zákony. Jednání nacionální synody v Trnavě r. 1658, jež znamená de facto zrušení vídeňských a lineckých úmluv a zároveň program pro rekatolisaci Uher, jest přes veškerou sofistiku nezákonné. Jest to první veliký útok zmohutnělého katolicismu proti protestantským výbojům.

V třetí části probírá autor podrobně jednotlivé sporné otázky a snaží se odhaliti jádro sporů těch vůbec. Boj mezi nepřátelskými stranami vykazuje různé fáse. Katolíkům šlo hlavně o zrušení nebo aspoň obcházení ustanovení lineckých, rozšířených a doplněných na říšském sněmu r. 1647. Obál vykládá obsírně, jak katolíci s těmito úmluvami zacházeli, a jaké

příčiny jednání jejich podporovaly. Byly to, podobně jako v Čechách, jednak poměry, vyplývající z povahy dominikální půdy, a jednak kano-nické visitace. Úřady celému hnutí nadržovaly. Také patronátní právo a půda královská byly na prospěch katolíků využítkovány, až konečně došlo k záповědi stavby kostelů (v Prešpurku 1659). Protestanté a i ra-kouští exulanté měli býti odtud již tehdy vyhnáni. Znamý vídeňský biskup Kollonitsch, z něhož básník učinil lidumila, vzal se 6 setninami evangelíkům v Prešpurce a jinde bez milosrdenství jejich kostely. Vedle boje proti prote-stantismu a rušení jeho výsad postupoval současně vídeňský dvůr proti sněmům a snažil se stlačit jejich význam. Sněmy ty byly bouřlivé: bylať zde dána protestantům jediná možnost, měřiti veřejně své síly s katolíky a přednáseti své stesky na intriky Vídně, jako to učinili r. 1662. Někdy se však sněmu také vzdalovali, ač tato jejich taktika nebyla všade schvalo-vána. Avšak Vídeň nebyla ani s katolíky zcela spokojena, takže vzniká válka mezi maďarským národem a vládou, která je ukončena teprve r. 1711. Protestanté přičítají veškeru vinu jesuitům a jejich propagačním centrům, katolíci obviňují navzájem opět ze všeho jen protestanty. Vzpouře r. 1667 hájí autor jakožto odůvodněný krok oposice, která se dovolávala zlaté bully Ondřejovy z r. 1222, zrušené teprve r. 1687. Obšírně líčí pak činnost advokáta této vzpoury, nadaného Štěpána Wittnyedyho. Při tom dotýká se i působení premierministra Václava z Lobkovic a jeho významu pro vývoj poměrů uherských. V těchto dobách persekuce protestantismu umírá i Drabík na hranici, obviněn z tupení rodu habsburského; na oka-mžik, kdy myslel, že by mu odvolání pomohlo, prohlásil, že ne Bůh, ale ďábel z něho mluvil — ale pouze na okamžik. Když byl veden na popraviště, tvrdil opět, že jen Bůh z něho mluvil.

Vylíčení politiky vídeňského dvora v Uhrách nutká přímo k paral-lelám s obdobnou politikou v Čechách. I argumentace, že výsady násilím vynucené (vi extorta privilegia) císaře k ničemu nezavazují, ozývá se nám v Čechách. Výsledky vídeňské politiky jsou ovšem v obou zemích rozdílné.

Josef Volf.

R. Jecht: Der Oberlausitzer Hussitenkrieg und das Land der Sechsstädte unter Kaiser Sigmund. I. 1911. Stran 247.

V druhém díle svého Codex Lusatie superioris (1896—1903) vydal Jecht ve dvou řadách listiny lužické z doby husítské. První řada obsahuje listiny z let 1419—1428, druhá z let 1429—1437. Svrchu uvedená kniha jest zpracováním látky tam otištěné a to prozatím části první, obsahující léta 1419—29.

V úvodě podává Jecht velmi zajímavý obraz veřejného života horno-lužického před válkami husítskými. Základem celého zřízení bylo pořáde šestiměstí, které se v dobách potřeby opíralo i o šlechtu. Byly tam však vesměs malé poměry. Žhořelec měl asi 7700 obyvatel, Lubij 1200. Správa měst byla napořád v rukou patriciů, pokusy o regiment řemeslný se ne-zdařily. Vyšší soudnictví náleželo městům někde (Žhořelec) i na úkor malých šlechticů. Města měla značný majetek nemovitý, vzdor tomu bylo však